

จารึกพ่อขุนรามคำแหง

กับคำอธิบาย

ของ หลวงวิจิตรวาทการ

—————
คณะรัฐมนตรี

พิมพ์แจกในงานกุศลพระราชทาน

ณ วัดป่าทม กงคาราม

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๗๗

—————
พิมพ์จำนวน ๒๕๐๐ ฉบับ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์

จารึกพ่อขุนรามคำแหง

กับคำอธิบาย

ของ หลวงวิจิตรวาทการ

คณะกรรมการ

พิมพ์แจกในงานกรฐินพระราชทาน

ณ วัดป่าหนอกสงคราม

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๗๗

พิมพ์จำนวน ๒๕๐๐ ฉบับ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์

คำนำ

ในการทอดกฐินครั้ง^{๕๕} ข้าพเจ้าได้ขอให้หลวง
วิจิตรวาทการ อธิบดีกรมศิลปากร เลือกรวบรวม
ได้เรื่องหนึ่งให้ตามแต่จะเห็นสมควร เพื่อพิมพ์แจก
แก่ผู้ที่มาช่วยเสด็จและอนุโมทนาตั้งที่ทำมาแต่วันวัด
อื่น ๆ หลวงวิจิตรวาทการได้เลือก “จารึกพ่อขุน
รามคำแหง” พร้อมทั้งคำอธิบายที่หลวงวิจิตรวาท
การทำขึ้น พิมพ์แจกในครั้ง^{๕๕}

“จารึกพ่อขุนรามคำแหง” เป็นสิ่งสำคัญเพียงไร
หลวงวิจิตรวาทการได้อธิบายไว้ถ่องถ้วนแล้ว และ
ตั้งแม้จารึกอัน^{๕๕}นี้ได้เคยพิมพ์มาแล้วถึง ๒ ครั้ง ก็
ยังไม่เคยทำคำอธิบายอันอย่างละเอียดชัดเจนเหมือน
คราว^{๕๕}นี้ ข้าพเจ้าจึงหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นคุณ
ประโยชน์แก่ผู้ใฝ่ใจในกรรศึกษา ให้ทราบประวัติ

ความเป็นไปของบ้านเมือง ในสมัยที่กรุงสุโขทัยเป็น
 ราชธานี และให้ทราบจริยวัตรของบรรพบุรุษที่
 ได้กระทำคุณประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่ชาติไทย คือ
 พ่อขุนรามคำแหง พระร่วงเจ้า ความอุดมสมบูรณ์
 ภาของพระองค์กระทำให้ชาติไทยรอดพ้นอำนาจของ
 ต่างต่าง และตั้งเป็นบกแผ่นดินแน่นหนา ส้มควรวที่
 พวกเราจะช่วยกันรักษาความมั่นคงของชาติ และ
 เกียรติของไทยไว้ให้เหมือนอย่างพ่อขุนรามคำแหง
 พระร่วงเจ้าได้ทรงทำมาแล้ว

อนึ่งหนังสือเรื่องนี้เป็นเอกสารสำคัญ หลวง
 วิจิตรวาทการเห็นว่าควรจะได้พิมพ์ในโรงพิมพ์ที่มี
 มื่อดี นายกิม หงศ์ดคารมภ์ เจ้าของโรงพิมพ์
 พระจันทร์ได้ทราบความเรื่องนี้ ก็รับเอาไปพิมพ์ช่วย
 เป็นส่วนกุศลในงานพระกรฐินทานครั้ง^{๕๕}นี้โดยไม่คิดราคา
 ซ้ำพเจ้าขอขอบใจเจ้าของโรงพิมพ์พระจันทร์ที่ได้เข้า
 มีส่วนในกุศลบุญราศีครั้ง^{๕๕}นี้ ซึ่งเป็นองค์พะยานแห่ง

๕

ความสำคัญ ร่วมมือร่วมใจกันในการอันควร
อนุโมทนา

พ.อ. พระยาพลพลยุทธเสนา

นายกรัฐมนตรี

วังปารุสกวัน

วันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๗

คำชี้แจง

เจ้าคุณพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี ได้
สั่งให้ข้าพเจ้าจัดทำต้นฉบับหนังสือพิมพ์ในงาน
กฐินปี ๔ เรื่อง ท่านได้แจ้งความประสงค์ของ
ท่านมาให้ทราบ ๓ เรื่อง ส่วนเรื่องที่ ๔ นั้น ท่าน
อนุญาตให้ข้าพเจ้าเลือกเองตามความพอใจ ทั้ง
สามเรื่องที่ท่านแสดงความประสงค์ไว้นั้น ข้าพเจ้า
ได้จัดทำไปแล้ว คือ (๑) เรื่องตำนานกฐิน ซึ่ง
ข้าพเจ้าได้เรียบเรียงขึ้นใหม่ (๒) ประมวลสัจ
วาจา และ (๓) ประมวลสุนทรพจน์ ๒ เรื่อง
หลังนี้ ข้าพเจ้าเป็นแต่รวบรวมของที่มีอยู่แล้ว
ส่วนเรื่องที่ ๔ ซึ่งท่านเจ้าคุณนายกรัฐมนตรีได้
อนุญาตให้ข้าพเจ้าเลือกตามความพอใจนั้น ข้าพ
เจ้าได้เลือกเอา จารึกพ่อขุนรามคำแหง ๕ พิมพ์

พร้อมทั้งคำอธิบายของข้าพเจ้า

การที่ข้าพเจ้าเลือกเอาเรื่องนำมาพิมพ์ ก็เพราะงานศิลปาจารย์ก็เป็นงานที่ข้าพเจ้ารักที่สุด ศิลปาจารย์เป็นเครื่องมือที่มាំอำนาจยิ่งกว่าสิ่งใด ๆ ในการศึกษาโบราณคดีและประวัติศาสตร์ กล่าวโดยเฉพาะ ศิลปาจารย์ของพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งได้นำมาพิมพ์ในที่นี้ ก็เป็นชิ้นสำคัญที่ให้แสงสว่างแก่การศึกษาประวัติศาสตร์สยาม ดัดข้อสงสัย ทำลายข้อสันนิษฐาน ลบล้างความเดา และหักโค่นเรื่องนิยายที่เล่ากันมา โดยปราศจากความจริง ทำให้คนหลมเชื่อกันมาตั้งร้อย ๆ ปี

ศิลปาจารย์ของพ่อขุนรามคำแหงที่นำมาพิมพ์ไว้ในที่นี้ เป็นหลักหนึ่งในบรรดาศิลปาจารย์ ๒๑๐ หลักที่เรามีอยู่ ในจำนวนศิลปาจารย์ ๒๑๐ หลักที่เรามีอยู่นี้ ได้จัดการแปลและพิมพ์ไปแล้ว ๒๕ หลัก ซึ่งให้ประโยชน์ในการศึกษาประวัติศาสตร์

และโบราณคดีอย่างสิ้นเหลือ ประโยชน์แห่งศิลา
จารึกหลักหนึ่ง ๆ มีอยู่เท่าไร ท่านผู้อ่านจะแล
เห็นในเมื่อได้อ่านแม้แต่หลักเดียวที่ได้พิมพ์ไว้ใน
เล่มนี้ ยังคงมีศิลาจารึกที่เรายังจะต้องอ่าน และ
ทำงานกันต่อไปอีกถึง ๑๘๑ หลัก แต่การทำงาน
เรื่องศิลาจารึกนั้น ไม่ใช่เป็นงานง่าย ๆ เพราะต้อง
คัดต้องถ่าย ต้องนั่งดูบั้งคล้ำ ต้องใช้แว่น
ขยาย ต้องแปล ต้องสันนิษฐาน ต้องเทียบ
เคียง ต้องอาศัยวิชาอื่น ๆ อีกหลายอย่างเข้ามา
ช่วย และจะทำได้ในเมื่อผู้ทำมีความสุขกาย
สบายใจ ผู้ที่ใจหงุดหงิดหรือมีอะไรรบกวนให้
เดือดเนื้อร้อนใจ จะทำงานเรื่องศิลาจารึกไม่ได้
ข้อแปลกบ่ระหลาด อีกอย่างหนึ่ง สำหรับงานศิลา
จารึกนั้น คือเป็นงานที่จะเร่งไม่ได้ ถ้าเร่งเข้าจะผิด
หรือทำไปไม่ได้เลย อนึ่งงานศิลาจารึกนี้ นอก
จากจะอาศัยหลักวิชาแล้ว ยังต้องอาศัยเคราะห์

โชคเข้าช่วย คือมีโชคดีโชคร้าย ค้ำบังคำคิดจน
 หมดกำลังสมองก็อ่านไม่ออก แต่บทที่พอเด็ก
 คิด หรือวางมือเสียชั่วคราว ก็บังเอิญลอยเด่น
 ขึ้นมา ทำให้อ่านออกเข้าใจได้แต่ต้นจบปลาย
 งานเรื่องศิลาจารึก จึงแปลกประหลาดกว้างานทั้ง
 หหลายดังได้กล่าวมาแล้ว ผู้ที่จะทำได้ดีจริงๆ
 จะต้องเป็นผู้ที่มอบชีวิตให้แก่งานอันนี้โดยเฉพาะ
 จารึกที่นำมาพิมพ์ในเล่มนี้ เรียกกันว่า จารึก
 พ่อขุนรามคำแหง ซึ่งเข้าใจว่าได้เริ่มจารึกขึ้นใน
 ระหว่าง พ.ศ. ๑๘๒๘ ถึง ๑๘๓๕ จะเป็นปีใด เอา
 เป็นแน่นอนไม่ได้ และไม่ได้จารึกเสร็จในคราว
 เดียว ในตอนหลังๆ เข้าใจว่าได้จารึกภายหลังที่
 พ่อขุนรามคำแหงสิ้นพระชนม์แล้ว ความสำคัญ
 ในศิลาจารึกอันนี้ คือ ในตอนต้นเป็นคำของพ่อ
 ขุนรามคำแหงเอง เล่าประวัติของพระองค์ตั้งแต่
 ประสูติจนเสวยราชย์ ตอนกลางเล่าถึงความเป็น

อยู่ในชีวิตของชาวสุโขทัยในครั้งนั้น ตอนที่ยก
กล่าวถึงเกียรติคุณของพ่อขุนรามคำแหง และ
อาณาจักรสุโขทัยในครั้งนั้น ศิลาจารึกหลัก
นี้ยังอยู่ในภาวะที่ดีที่สุด มีที่ลบเลือนแตกสลาย
เพียงเล็กน้อย คงเป็นอันได้ความตลอดแต่ต้น
จนปลาย แต่ถ้าเราจะศึกษาเรื่องราวของสุโขทัย
ให้จริงจังแล้ว จะศึกษาแต่หลักนี้หลักเดียวไม่พอ
จำต้องศึกษาหลักที่ ๒ ด้วย แต่หลักที่ ๒ นั้น เสีย
ใจที่ไม่สามารถทำลงในหนังสือเล่มนี้ได้ เพราะ
แม้แต่หลักเดียวเท่านั้น ก็เกือบไม่มีเวลาเพียงพอ
อยู่แล้ว

พ่อขุนรามคำแหง เป็นพระมหากษัตริย์องค์
ที่ ๓ ของประเทศสยาม และเป็นมหาราชองค์
แรกของชาติไทย ผู้ได้ทรงปลดเปลื้องชาติไทย
ให้พ้นจากแอกไถของต่างด้าว และตั้งประเทศ
สยามขึ้นเป็นปึกแผ่นแน่นหนา เป็นมฤคคตก

ทอดมาถึงพวกเราในเวลา^{นี้} เมื่อไทยเราอพยพ
 จากดินแดนจีนเคลื่อนลงมาทางใต้^{นั้น} ดินแดน
 สุวรรณภูมิที่เราได้ตั้ง^{ขึ้น}เป็น ประเทศสยามในเวลา^{นี้}
 อยู่ในอาณาภพของมอญเขมร เราเป็นคนมา
 ใหม่ เราก็ต้องทำตามอย่างคนที่เขาอยู่ก่อน เรา
 รับรองอารยธรรมของเขมรมอญมาจนเราเกือบจะ
 กลายเป็นมอญเขมรไป ภาษาต่างๆ ที่ใช้ในราช
 การก็ใช้ภาษาของมอญเป็นส่วนมาก หนังสือที่ไทย
 เราใช้^{กัน}เป็นหนังสือขอม แต่เปลี่ยนแปลงบ้าง
 เล็กน้อย มาถึงสมัยพ่อขุนรามคำแหง ได้เกิดมี
 ความรักชาติอันแรงกล้า เมื่อได้ทรงปลดอำนาจ
 ขอมออกจากมาของไทยแล้ว ก็เลิกใช้ภาษาขอม
 ในทางราชการ ให้กลับใช้ภาษาไทยอย่างเต็มที่
 และพ่อขุนรามคำแหงก็ทรงบัญญัติอักษรไทยชนิด
 ที่อยู่ในจารึกนักษัตร^{๕๕} เรื่องนขาพเจ้าอธิบายไว้ส่วน
 หนึ่งในคำอธิบายจารึก วิธีเขียนหนังสือไทยที่

พ่อขุนรามคำแหงบัญญัติขึ้น เขียนสระอยู่บนทัต
 เดียวกันกับพยัญชนะ ไม่เอาสระไว้บนไว้ล่าง
 เหมือนแบบขอม ความจริงวิธีเขียนอย่างพ่อขุน
 รามคำแหงนี้ ตรงกับแบบของยุโรป ซึ่งเป็น
 ที่น่าประหลาดใจยิ่งนักว่าพ่อขุนรามคำแหงไม่รู้จัก
 หนังสือยุโรปเลย เหตุไฉนจึงไปมีความคิดตรง
 กันเข้าได้ ถ้าหากเราได้ใช้แบบวิธีเขียนของพ่อ
 ขุนรามคำแหงมาจนบัดนี้ ก็จะทำให้ความสะดวกแก่
 การเขียนการพิมพ์เป็นอย่างยิ่ง แต่น่าเสียดาย
 ที่ว่าเมื่อสิ้นบุญพ่อขุนรามคำแหงแล้ว ไม่มีใคร
 เข้มแข็งพอที่จะรักษาความเป็นไทยไว้โดยสมบูรณ์
 วิธีขอมได้กลับมาใหม่ และหนังสือไทยเราก็
 กลับมีสระอยู่บนบ้างล่างบ้างตามแบบขอม ซึ่ง
 เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง มาถึงเวลานี้เมื่อเราอยาก
 กลับเข้าแบบเดิมของเรา ก็สายเสียแล้ว

ในการพิมพ์ศิลาจารึกครั้งนี้ ข้าพเจ้าได้ให้

นายจำ ทองคำวรรณ ผู้ชำนาญในการอ่านศิลาจารึก
 ลอกคัดตัวอักษรในจารึกนั้นจนใหม่ เพื่อให้เห็น
 ลายเส้นชัดเจนกว่าในรูปถ่าย ส่วนคำแปลลงเป็น
 ตัวอักษรไทยในปัจจุบันนี้ ข้าพเจ้าได้ถ่ายจาก
 ที่ศาสตราจารย์ เซเดส ทำไว้เดิม ย่อขนาดลง
 ให้เทียบกันดูได้ มีคำแปลลงผิดอยู่บางแห่ง
 ข้าพเจ้าได้บอกแก้ไขท้ายเล่มนี้ ก่อนที่ผู้อ่านจะ
 เทียบเคียง ขอให้พลิกไปดูคำบอกแก้ไขในหน้าสุด
 ท้ายเล่มก่อน

อนึ่งการพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ ข้าพเจ้ามุ่งหมาย
 จะได้พิมพ์ในโรงพิมพ์ที่มีฝีมือและคุ้นเคยกับการ
 พิมพ์เอกสารสำคัญๆ หรือภาษาโบราณมาแล้ว
 เพราะการพิมพ์หนังสือชนิดนี้ ต้องการความประ
 ณีตบรรจง และความสามารถในเชิงเรียงในเชิง
 พิมพ์ เมื่อข้าพเจ้ากำลังปรารถนาโรงพิมพ์ที่มี
 ลักษณะอย่างนี้อยู่ นายกิม หงส์สดารมภ์ เจ้า

ของโรงพิมพ์พระจันทร์ได้ทราบ ก็รับเอาไปพิมพ์
เพื่อช่วยในงานกุศลของเจ้าคุณนายกรัชมุนตรี โดย
ไม่คิดมูลค่าอย่างหนึ่งอย่างใด

ศิลาจารึกหลักนี้ ได้เคยพิมพ์มาแล้ว ๒ ครั้ง
แต่ในครั้งนี้ได้ทำให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น คือทำคำ
อธิบายไว้อย่างละเอียด และหาทางให้ความ
สะดวกแก่ผู้ศึกษาด้วย

การพิมพ์ได้จัดลำดับดังนี้

๑. พิมพ์ตัวอักษรที่คัดจำลองจากศิลาจารึกอัน
แท้จริงไว้ในหน้าซ้าย

๒. พิมพ์คำแปล คือแปลงอักษรเดิมเป็น
อักษรที่ใช้เวลานี้ไว้ในหน้าขวาให้ตรงกัน เพื่อให้
อ่านเทียบกันได้ง่าย

๓. ในตอนต่อจากนั้นไป ข้าพเจ้าได้หยิบขียน
มาเป็นวรรคๆ เขียนเสียใหม่ให้เป็นการง่าย
สำหรับผู้อ่านสมัยนี้ และข้าพเจ้าได้ทำคำอธิบาย

ห้องสมุด
จุฬาลงกรณ์

ไว้เป็นตอนๆ แต่ถึงแม้จะพยายามเพียงไร ก็
 ยังคงมีอยู่ ๒-๓ คำที่ข้าพเจ้าไม่เข้าใจ ได้หมาย
 เหตุไว้ในคำอธิบายของข้าพเจ้าว่า คำนั้นๆ ไม่
 สามารถจะเอามาความได้

เมื่อได้ทำมาสามชั้นเช่นนี้ ก็นับว่าได้ทำงาน
 เกือบครบบริบูรณ์สำหรับศิลาจารึกหลักนี้ คง
 เหลืองานที่จะต้องทำต่อไปข้างหน้าเป็นชั้นที่ ๔ คือ
 พิจารณาข้อความเหล่านั้นในเชิง ประวัติศาสตร์
 เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ และ
 อักษรศาสตร์ แต่ทั้งนี้ผู้รอบรู้ในวิชาเหล่านี้จะ
 ต้องช่วยกันหลาย ๆ คน และงานชนิดนี้จะสำเร็จ
 ได้ในเมื่อตกไปถึงมือราชบัณฑิตยสถาน

ถ้าหากเราได้ทำงานทั้ง ๔ ชั้นนี้ให้สำเร็จไปใน
 ศิลาจารึกทุก ๆ อันแล้ว เราก็จะมีชุมทรัพย์อัน
 มั่งคั่ง สำหรับการศึกษารู้ความเป็นจริงของบ้าน
 เกิดเมืองนอนอันเป็นที่รักของเรา แต่ตราบิดเรา

ยังทำงานเรื่องศิลาจารึกให้ถึงขั้นนี้ไม่ได้ ครอบ
นั้นเราก็ยังไม่สามารถเขียนประวัติศาสตร์สยามให้
ถูกต้องต่อแก่.

ถ้าหนังสือเล่มนี้จะยังประโยชน์ให้เกิดแก่ผู้
อ่านในทางใดๆ ได้ ข้าพเจ้าจะมีความปิติยินดี
อย่างยิ่ง

หลวงวิจิตรวาทการ

กรมศิลปากร

วันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๗

คำศัพท์ ๑

- (๑) พู่กัน ชีว สัน นภา กตย เมถุ กิ ชีว นว เสอว พู่กัน ชีว นภา เมอจ
- (๒) คุต พนอ้ง ก้องคหว ทำคน ผู้ชายสาม ผี ชูเง โสว พู่ โสว
- (๓) อู่ผี อัยตาย จาก เหนือคตม แญ่ตุงเงก เมออู่ กิ ชีน โสว โส
- (๔) สก เป้าเข้า ชน สาม ชน เจง เมอจ ลอตมาท เมอจ ลากพู่ กิ ไปร
- (๕) ชน สาม ชน หวว ซ้าย ชน สาม ชน ซ้าย มา หวว ขว ชน สาม
- (๖) ชน เก้อนเข้า โสว เป้าหน้า โสวพู่ กิ หน ตูญช พาย ลเง
- (๗) (ก) บิ หน กิ ชี อ้ง เมอจท กิ ชนบ เมอจ กิ ชน กิ ชน
- (๘) (จ) ง คัมย ชน สกน ชน สกน ตู พ่งซัง ชน สาม ชน ลวว ชี
- (๙) บาส เมอจ เมท ชน สาม ชน พอย หน พู่ กิ อ้ง ชน ชี ก
- (๑๐) ชี พะระมณคเมจ เพออู่ กิ หนชอง ชน สาม ชน เมอจ
- (๑๑) อชวพู่ กิ กบปเรอ เมท พู่ กิ กบปเรอ เมท พู่ กิ ได้คหว
- (๑๒) เมอจ คหว ปโล ก เอมมา เมท พู่ กิ ได้เมจก สักเมจก นก
- (๑๓) น อเม ได่กน อีอ้อย ทน ตู เอมมา เมท พู่ กิ กบปเรอ
- (๑๔) เมอจ วว ชอง ได้ ก เอมมา เมท พู่ กิ ไป กบปเรอ เม
- (๑๕) อง ได้ ชอง ได้ วว ได้ บัวว ได้ เมจ ได้ เมอจ ได้ ทอจ ก เอ
- (๑๖) มา เวิน เมท พู่ กิ พู่ กตย ชูเง พู่ กิ ก พวเมอจ เมท พู่
- (๑๗) กุ กุเงน ปเรอ เมท พู่ กิ พู่ กตย ชอง ได้ เมอจ เมท ก หว
- (๑๘) (ก) ลี เมอจ ชวว พู่ ชน รนคเมจ เมอจ พกโจวให้ น ต ใน นี
- (๑๙) (น) ปโล หน นี เมจเข้า เมอจ บิ เอจ ลอจบ ใน โสว กทว ได้
- (๒๐) (อ) น ออจ วว ไป คำ ชี ม่าไป ขายีอจ จาก โสว คำ ชอง คำ โว (ว)
- (๒๑) จาก โสว คำ ม่า คำ โสว จาก โสว คำ เมอจ กิ กจ คำ โสว เมจเข้า โส
- (๒๒) ลอกเข้า ลอก ชน มีแต่ แล่ ตย หยทว่า อัยว (ว) น พู่ เรออ
- (๒๓) ได้อ้อ คำ เมจ ชอง ชู ก่า มชช ชยเข้า โสว เมจ ช่า โก บิ
- (๒๔) หมาก บิ พล พี เออจ มนน โว แก่ ลก มนน สัน โสว เม
- (๒๕) ลอกเข้า ลอก ชน มีแต่ โสว แศก แศก วัง กนบ สกน ต
- (๒๖) แก่ แก่ ชอง แล่ ความ (น) ก ข่า ต้วย ชี บิ เข้า มี ลก มาก
- (๒๗) ผู้ชอน เหนเข้า ทาน บิ ได้ พน เหน สน ทาน บิ โสว เอ
- (๒๘) ต กน ได้ ชี ชองมา หา พว เมอจ มา ตู ชอย เหนออ เพื่อ
- (๒๙) ลอก มนน มี น ชอง มี น มี บิ บัวว มี น มี น มี เม (อ)
- (๓๐) น น มี กจ ให้ น กนชช ชอย มนน ควณ เปน ชน เปน เมอ
- (๓๑) ง ได้ ข่า (ก) ลก ข่า เสอจ หว พ่ง หวว รน กิ พว ข่า บิ คิน
- (๓๒) ปก ปก มี ก คจ ชอน เมจ แชวณ ไว้ ทน โสว เมจเข้า
- (๓๓) ปก กลาง บ้าน กลาง เมอจ มี ลอย มี ควณ เชน ทอ
- (๓๔) (ช) อจ โย มนน จาก ก ลว เอจเข้า โสว ชน บิ โว ไป ลน น
- (๓๕) โสว (น) น ทน แชวณ ไว้ พ ชน รนคเมจเข้า เมอจ ได้

คำอ่านและคำอธิบาย

พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ แม่ขุนนางเสือง

พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ (คำว่า ขุน หมายถึงเจ้าเมือง ส่วนพระมหากษัตริย์นั้น เรียกว่า พ่อขุน ฉะนั้นจึงมีคำเรียก พ่อขุนรามคำแหง พ่อขุนบานเมือง พ่อขุนศรีอินทราทิตย์) ได้เป็นกษัตริย์ครองกรุงสุโขทัย เมื่อ พ.ศ. ๑๘๐๐ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ มีพระนามเดิมว่า “ร่วง” ซึ่งเราเรียกกันว่า “พระร่วง” คำว่า “ร่วง” แปลว่า รุ่ง คือ รุ่งแจ้ง พระอาทิตย์ขึ้น ฉะนั้นเมื่อเวลาเป็นกษัตริย์ ก็เขาคำว่า “ร่วง” มาตั้งเป็นพระนามของพระองค์และเป็นชื่อราชธานี คือตั้งพระนามของพระองค์ว่า “ศรีอินทราทิตย์” และเปลี่ยนนามราชธานี ซึ่งมีชื่อในชั้นเดิมว่าเมืองสยามนั้น เป็น “สุโขทัย” ซึ่งแปลว่า “ดวง

อาทิคย^๕ขนาให้ควมสุข” ด่วนคำว่ “สยาม” ซึ่ง
 เป็นชื่อเดิมของเมืองนั้น ได้มากตายเป็นนามของ
 ประเทศ ซึ่งจีนเรียกว่ สยามหุดอกก ต่อมาถึง
 สมัยกรุงศรีอยุธยา ชาวยุโรปก็เรียกว่ Siam
 แต่่น่าประหลตว่ไทยเรเอง ไม่ใช่คำว่สยาม คง
 ใช้เรียก กรุงสุโขทัย, กรุงศรีอยุธยา เป็นนามของ
 ประเทศ คำว่ “ประเทศสยาม” นั้น ไทยเรเพิ่ง
 เริ่มใช้ในรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์^๕ เอง
 แดะที่ใช้คำว่ “ประเทศสยาม” ในครั้ง^๕ นี้ ก็เพราะ
 ความจำเป็นในเวตาทำสัญญาทางพระราชไมตรี ซึ่ง
 จะต้องใช้ชื่อประเทศให้ตรงกับที่ใช้ในภาษาฝรั่ง

ขอให้ผู้อ่านสังเกตว่ สระ ิ กับ ี ไม่มีใช้ใน
 จารึก^๕ กนเคย คงใช้แต่สระ ึ ถ้าเรากลับไปดูตัว
 อักษรที่แปลงไว้ จะเห็นได้ว่ คำ “ศรีอินทราทิตย์”
 นั้น เขียนเป็น “สิริอินทราทิตย์”

พิกขอบานเมือง

พิกขอบานเมือง เป็นกษัตริย์องค์ที่ ๒ ของกรุงสุโขทัย ไม่ทราบว่าได้ครองราชสมบัติตั้งแต่เมื่อใด ทราบแต่ว่ามาขึ้นรัชกาล เมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๐ รวมรัชกาลพิกขอบานหรืออินทราทิตย์ กับพิกขอบานเมืองสององค์นี้ เป็นเวลา ๒๐ ปี รัชกาลพิกขอบานรามคำแหงจึงตั้งตน เมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๐

ดูพี่น้องท้องเดียวห้าคน ผู้ชายสามผู้หญิงโสด

ดูหมายความว่า เรา (เป็นพหูพจน์) คำว่า สองนั้น ในจารึกเขียน โด่ง ในครั้งกระนั้น จำนวน ๒ ออกเสียงว่า “โด่ง” แต่คำอื่นๆ เช่น “ทอง” คงออกเสียงว่า “ทอง” เหมือนกับในเวลานี้.

พี่เฒ่าผู้เฒ่าตายจากเฒ่าเต็มแต่ยังเล็ก

ผู้เฒ่า—หมายความว่า คนใหญ่ที่สุด เต็มแต่—

หมายความว่า ตั้งแต่

ขอให้สังเกตวรรณยุกต์ ว่ามีแต่ ไม้เอก กับ
ไม้จัตวา (ภาคบาท) เท่านั้น ไม่มีไม้ โท ตรี เตย
เสียงไม้เอกคงเป็นเสียงไม้เอกอย่างในเวลานี้ แต่
ไม้จัตวา (ภาคบาท) นั้น มีเสียงเหมือนไม้ตรีใน
เวลานี้ เช่นคำว่า "ห้า" เขียน "ห้า" แต่ออกเสียง
ว่า "ฮ่า" เป็นอันว่า ครึ่งกรุงสุโขทัยมีเสียงประกอบ
วรรณยุกต์เพียง ๓ เสียง คือ ก กั กิ เท่านั้น
และคำในประโยคซึ่งเราอ่านในเวลานี้ว่า "ดูพี่น้อง
ต้องเดี๋ยวห้าคน ผู้ชายสามผู้หญิงสอง พี่เฒ่าผู้ชาย
ตายจากเฒ่าเตี้ยมแต่ยังเด็ก" นั้น ถ้าอ่านตามดำเนิน
สุโขทัยในครึ่งกระโน้น ก็ต้องอ่านว่า "ดูพี่น้องต้อง
เดี๋ยวห้าคน ผู้ชายสามผู้หญิงสอง พี่เฒ่าผู้ชายตาย
จากเฒ่าเตี้ยมแต่ยังเด็ก" แม้ในเวลานี้คนบางจังหวัด
ในตอนเหนือที่พูดเป็นดำเนินสุโขทัยครึ่งพระร่วงก็ยัง
มีอยู่.

เมื่อกษัตริย์ใหญ่ได้สืบเก้าเข้า

“ชั้นใหญ่” แปลว่า เติบโต “เข้า” แปลว่า
มี รวมความในวรรคนี้ว่า เมื่อเติบโตมีพระชนม์
ได้สืบเก้าเข้า

ขุนสามชนเจ้าเมืองจลตมาที่เมืองตาก

เมืองจลต คืออำเภอแม่สอดในเวลานี้ ที่ คือ
ต่อ-ต่อคือ ตรงกับคำว่า “Attack” ของอังกฤษ.
เวลานั้น เมืองตากอยู่ในเขตต์ของพ่อขุนศรีอินทรา
ทิตย แต่เมืองจลต (คือแม่สอด) ยังเป็นเมือง
อิสระ มีเจ้าเมืองชื่อขุนสามชนฯ ยกกองทัพมา
ตีเมืองตาก พ่อขุนศรีอินทราทิตยยกกองทัพไปรบ,
พ่อขุนรามคำแหง (เวลานั้นจะมีพระนามว่าอะไรไม่
ทราบ) มีพระชนม์ ๓๘ ปี ตามเสด็จพระบิดาไปใน
กองทัพด้วย

พ่อกูไปรบขุนสามชนหัวซ้าย ขุนสามชนขับ
มาหัวขวา

หัว แปลว่า ทาง ขุนศรีอินทราทิตย์ เข้ารบ
ทางซ้าย ขุนสามชนก็เข้ามาทางขวา

ขุนสามชนเกลื่อนเข้า

เกลื่อน—หมายความว่าระดมกำลังทั้งหมดเข้ารบ

ไพร่ฟ้าหน้าใสพ่อกูหนีญญา่ยพ่ายจะแจ กุบหนี

ไพร่ฟ้าหน้าใส—หมายถึงพลรบและพลเมือง ใส
ในที่นี้และที่อื่น ๆ อีก บางแห่งใช้ว่า ไพร่ฟ้าหน้าปก
คำว่า หนีญญา่ยพ่ายจะแจ แปลว่า แยกหนีกระ
จัดกระจาย ในประโยคนี้ รวมความว่า ทหาร
ของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์แตกหนี แต่พ่อขุนรามคำ
แหงไม่หนี

กุชี่ข้างเนกพล กุชี่บเข้าก่อนพ่อกุ

“เนกพล” เป็นชื่อข้างพราย นามจริง คงจะเป็น
เป็น “อเนกพล” ซึ่งแปลว่า ก่าตั้งมาก

กุต่อข้างด้วยขุนสามชน ตนกุฟุ้งข้างขุนสามชน
ตัวช่อมาสเมืองแพะ ขุนสามชนพ่ายหนี

ต่อข้าง คือชนข้าง นับเป็นชัยชนะยุทธหัตถี
ครั้งแรกของประวัติศาสตร์สยาม ตามหลักฐานที่
เราจะพึงค้นได้.

พ่อกุจิ่งขันชอกุ ช่อพระรามกำแหง เพื่อกุฟุ้งข้าง
ขุนสามชน

คำว่า จิ่ง ในจารึกเขียน จิง, คำว่า เพื่
ตรงกับ เพื่อเหตุ หรือ “เพราะ” ในเวลานี้, ความใน
ตอนนี้เป็นอันแต่คงว่าพระนามว่า “รามกำแหง” นั้น
เป็นพระนามที่ได้รับแต่งตั้งเมื่อชนข้างชนะแล้ว ก่อน

นั้นจะมีพระนามว่าอะไรไม่ทราบ.

คำว่า “คัมแห่ง” ในจารึกเขียน คัมแห่ง เป็น
 อันว่า สระ ำ นั้นเขียน นฤกหิต ๐ ตัวเดียว เช่น
 คัมแห่ง (คัมแห่ง) บัวเรือ (บัวเรือ) แต่ก็ไม่เต็มไป
 เช่นคำว่า พรำ เขียน พรำ และน้ำ ก็เขียน น้ำ
 คือใช้สระ ำ เหมือนเวदान อื่นๆ ๐ นั้น ก็ไม่
 เป็น ำ เต็มไป ในบางแห่งเป็นเสียง “อม” เช่น
 พนม (พนม) หมากดัม (หมากดัม)

เมื่อชั่วพ่อกู กูบัวเรือแก่พ่อกู กูบัวเรือแก่แม่กู
 กูได้ตัวเนื้อตัวปลา กูเอามาแก่พ่อกู

เมื่อชั่ว—หมายความว่าเมื่อยังมีชีวิตอยู่ คือเมื่อ
 พระบิดายังทรงพระชนม์อยู่

กูได้หมากส้มหมากหวานอันใดกินอร่อยกินดี กู
 เอามาแก่พ่อกู

หมาก—หมายถึงผลไม้ หมากส้ม หมากหวาน
คือ ผลไม้เปรี้ยวหวาน

กูไปตีหนังวังข้างใต้ กูเอามาแก้พ้อกู
ตีหนังวังข้าง—หมายความว่า คดีของข้าง

กูไปที่บ้านที่เมือง ได้ข้างใต้วง ได้บัวได้นาง
ได้เงื่อน ได้ทอง กูเอามาเวนแก้พ้อกู
ที่ แปลว่า คดี ได้ข้างใต้วงเป็นใจพจน์
ซึ่งหมายความว่าถึงข้างเท่านั้น, บัว แปลว่า ชาย ซึ่ง
ในสมัยนี้เรียกว่า บ่าว ในประโยคนี้ เจ้าบ่าวเจ้า
สาว, เวน หมายความว่า มอบให้.

พ้อกูตาย ยังพ้อ กูพร้าบ้ำเธอแก้พ้อตั้งบ้ำเธอแก้
พ้อกู พ้อกูตาย จึงได้เมืองแก้กู่ทั้งกลม
ทั้งกลม—แปลว่าทั้งหมด คำนในเวदानตุเหมือน

ยังมีที่ช้อยอย่างเดียว คือ “ตายทั้งกลม” หมายถึง
ความว่าหญิงมีครรภ์ ถึงแก่ความตายในขณะที่ลูก
อยู่ในท้อง คือตายหมดทั้งแม่ทั้งลูก.

เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง เมืองสุโขทัยขึ้นดี ในน้ำ
มีปลา ในนามีข้าว

“เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง” แปลว่าเมื่อพ่อขุน
รามคำแหงยังทรงพระชนม์อยู่ ชื่อนำให้ยกโบราณ
คดีสันนิษฐานว่า ข้อความต่อไปนี้ ได้จารึกภาย
หลังที่พ่อขุนรามคำแหงสิ้นพระชนม์แล้ว ข้อสันนิษ
ฐานอันนี้ก็มีมูล เพราะว่าในตอนต่อจากนี้ไป ไม่มี
คำว่า “กู” เลย เมื่อจะกล่าวถึงพ่อขุนรามคำแหง
ก็เรียกตรง ๆ ว่า พ่อขุนรามคำแหง และยิ่งกว่านั้น
เมื่อไปถึงด้านที่ ๔ ตั้งแต่บันทึกที่ ๓๒ ไปถึงบันทึกสุดท้าย
ท้าย การเขียนตัวพยัญชนะและใช้สระติดกับคอน
ต้น ๆ ที่เดียว ซึ่งเป็นที่เข้าใจว่า ในตอนท้ายนี้ จะ

ใต้จาร์กภายหลังตอนต้นหลายปี

เจ้าเมืองบ่เอาจอบในไพร่ลูทาง

ไม้เก็บภาษีในระหว่างทาง

เพื่อนจูงวัวไปค้า จัมน้ำไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้าง
 ค้า ใครจักใคร่ค้าม้า ค้า ใครจักใคร่ค้าเงินค้ำ
 ทอง ค้า

แต่คงว่าต้มยัดโซทัย ให้ได้รภาพแก่การค้าอย่าง
 เต็มที่ ไม่เหมือนต้มยัดกรุงศรีอยุธยาซึ่งรัฐผูกขาด
 ในการค้า (Monopole d' Etat) อย่างมาก

ไพร่ฟ้าหน้าใส ลูกเจ้าลูกขุนผู้ใดแล้ ล้มตายหาย
 กว่า

ศาสตราจารย์ เซเดต์ อธิบายคำ "กว่า" ว่า
 ไทยโบราณที่อยู่ริมแม่น้ำช้เกียงในมณฑลกุยจิ๋วแห่ง

ประเทศจีน หมายความว่า “เสีย” เช่นคำว่า “ตายเสียแล้ว” เขาพูดว่า “ตายกว่าแล้ว” ข้าพเจ้าขอให้สังเกตว่า ในภาษาของเราเวลานี้ คำว่า “กว่า” กับ “จาก” มีความหมายใกล้เคียงกัน เช่น “นอกกว่านั้น” กับ “นอกจากนั้น” คำว่า “ล้มตายหายกว่า” ก็คงเป็นทำนองเดียวกับที่เราพูดกันในเวลานี้ว่า “ล้มตายหายจาก”

เข่าเรือนพ่อเซอเสื่อค้ำมัน ข้างขลุกลมเย็บเขี้ยว
ไพร่ฟ้าข้าไท บ้าหมากบ้าพลู พ่อเซอมนัน ไว
แกกลูกมันสิ้น

พ่อเซอ หมายความว่าบรรพบุรุษ. เดื่อค้ำ-เดื่อ
ผ้าที่ติดตัวอยู่. เย็บเขี้ยว-นางเขี้ยว, ความตอนนมเมื่อ
รวมเข้ากันบรรพบุรุษข้างต้นก็ได้ความว่า พดเมืองลูก
เจ้าลูกขุนผู้ใดล้มตายหายจาก เข่าเรือนของบรรพ
บุรุษ, เดื่อผ้า ข้างมา ลูกเมีย นางเขี้ยว บ้าหมากบ้า

พดูของบรรพบุรุษของเขา ให้เป็นมฤตคตแก่ลูก
ของเขาทั้งหมด

ไพร่ฟ้าลูกเจ้าลูกขุน ฝืนเสียดแพกแสกวางกัน
สวนดูแท้แล้ว จึงแล่งความแก่ข้าด้วยชื่อ บ่เข้า
ผู้ลัก มักผู้ช้อน

ผิดแพกแสกวาง (อ่านว่า แส็ก - ว้าง) หมายถึง
ความว่เกิดถ้อยความกัน, สวน-ไต่สวน, แล่ง
ความ - คัดสิน, ไม่เข้าข้างผู้ลัก ไม่ดำเอียงทาง
ผู้ช้อน.

เห็นข่าวท่านบ่ใคร่พิน เห็นสินท่านบ่ใคร่เดือด

ไม่ใตงมาก ไม่ต้องการตามสักการ, พิน-พิน
หมายความถึงยินดี. เดือด ในที่นี้แปลว่า ใจพุง
สร้า่นอยากได้.

คนใดข้างมาหา พาเมืองมาสู่ ช่วยเหลือเพื่อกู้
 พาเมืองมาสู่ หมายความว่า มายอมเป็นเมือง
 ขน, ช่วยเหลือ เดียวนกตายเป็นช่วยเหลือ คำค
 น มากตายเป็น ด ไปมาก ๆ เช่น นาง แปลว่าได้
 เดียวนกตายเป็น ต่าง

มันบ่มข้าง บ่มม้า บ่มบัว บ่มนาง บ่มเงิน บ่ม
 ทอง ให้แก่นัน ช่วยมันดวงเป็นบ้าน เป็นเมือง

ความค่อนต้องอ่านให้ติดต่อกับตอนบน จึงจะ
 เข้าใจดี คือว่าในสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้น ได้ทรง
 แ่อาณาภาพไปมากหลาย ผู้ครองนครต่าง ๆ ที่รู้จัก
 ว่าตัวอ่อนแอ ก็มายอมเป็นเมืองขน การมายอม
 เป็นเมืองขนนั้น ผู้ที่มายอมยอมได้เปรียบ เพราะ
 ว่าถ้ามีอะไรขาดตกบกพร่องก็ขอได้ เช่นข้างมาผู้คน
 เงินทอง เพื่อให้ผู้มาดามีภักตินักตบไปตั้งบ้านตั้ง
 เมืองได้เป็นบกแผ่นแน่นหนา คำว่า "ดวง" ในวรรค

สุดท้ายนั้น คำสวดทราจารย์ เซเดส อธิบายว่า “นับ”
 และประโยคที่ว่า “ช่วยมันดวงเป็นบ้านเป็นเมือง”
 คำสวดทราจารย์ เซเดส ให้ความหมายไว้ว่า จะให้คน
 ที่มาดำมิกัดนั้น “นับว่าเมืองสุโขทัยเป็นเหมือน
 บ้านเมืองของตน” ข้าพเจ้าได้สังเกตเห็นว่า คำว่า
 “ดวง” ในที่นี้ ถ้าหมายความว่า “ตั้ง” ก็จะเข้าใจ
 ได้ง่ายอย่างที่ข้าพเจ้าได้เขียนมาข้างต้น

ได้ฆ่าเสือกฆ่าเสือ หัวฟุงหัวรบก็ บ่มาบ่ดี

ฆ่าเสือก คือ ฆ่าศึก หัวฟุงหัวรบ หมายความว่า
 ว่า แม่ทัพนายกอง

ในปากประตูมีกะดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้เห็น ไพร่ฟ้า
 หน้าปก กลางบ้านกลางเมือง มีความเจ็บท้อ
 ข้องใจ มันจักกล่าวถึงเจ้าถึงขุนบ่ไร ไปลั่นกะ
 ดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้

ยิน
 ไพร่ใน

ใน
 เถิง - ถิ

สร้างป

หลายใ

ม่วงก็ห

ใครสร

คำ

แปลว่า

ได้ไว้แ

ขุนนมส

กลางเม

ตั้งกิน

ยิบ เรียก เมื่อถามสอบความแก่นับด้วยข้อ
ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม

ในตอนนั้นเข้าใจง่าย ห็น หมายความว่า นั้น,
ถึง - ถึง, บไว้ - ไม่ได้.

สร้างป่าหมากป่าพลูทั่วเมืองทุกแห่ง ป่าพร้าวก็
หลายในเมืองนี้ ป่าลางก็หลายในเมืองนี้ หมาก
ม่วงก็หลายในเมืองนี้ หมากขามก็หลายในเมืองนี้
ใครสร้างได้ไว้แก่นับ

คำตอนนั้นขัดหมด นอกจากคำเดียว คือ “ตาง”
แปลว่า ชนุน ความในตอนท้ายที่ว่า “ใครสร้าง
ได้ไว้แก่นับ” แสดงให้เห็นว่าผู้ใดทำการเพาะปลูก
ผู้ใดมีสติเป็นเจ้าของ

กลางเมืองสุโขทัยนี้ มีน้ำตระพังโพง สี่สิบกินดี
ตั้งกินน้ำโงง เมื่อแล้ง

ตระพังไพล เป็นคำเรียกบ่อน้ำ ซึ่งแปลว่าบ่อน้ำ
ศักดิ์สิทธิ์, น้ำศักดิ์สิทธิ์ในเวदानัน คือ น้ำแม่น้ำโขงใน
ฤดูแดง

รอบเมืองสุโขทัยนี้ ตรีบูรได้สามพันสี่ร้อยวา
ตรีบูร — กำแพงสามชั้น

คนในเมืองสุโขทัยนี้ มักทาน มักทรงศีล มักโอบ
ทาน พ่อขุนรามคำแหง เจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้ง
ชาวแม่ชาวเจ้า ท่วยบัวท่วยนาง ลูกเจ้าลูกขุน ทั้ง
สิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชายผู้หญิง ผุ่งท่วยมีศรัทธาใน
พระพุทศศาสน ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อ
โอกพรรษา กรานกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว เมื่อ
กรานกฐิน มีพนมเบญจ มีพนมหมาก มีพนมดอก
ไม้ มีหมอนนั่งหมอนนอน บริพารกฐิน โอบ
ทานแล้แต่ญิบล้าน ไปสวดญัตติกฐินถึง

อรัญญิกพูน เมื่อจักเข้ามาเวียง เรียงกันแต่
 อรัญญิกพูนเท่าหัวลาน ค้างค้ำกลอย ด้วยเสียง
 พาทย์ เสียงพิณ เสียงเลื่อน เสียงขับ ใครจักมัก
 เล่น เล่น ใครจักมักหัว หัว ใครจักมักเลื่อน
 เลื่อน เมืองสุโขทัยนี้มีสี่ปากประตูหลวง เทียน
 ญ่อมคนเสียดกันเข้าดู ท่านเผาเทียน ท่านเล่นไฟ
 เมืองสุโขทัยนี้มีดั่งจักแตก

คำในตอนนี้เราเข้าใจเกือบหมด นอกจากคำต่อไปนี้

โอยทาน	„	อวยทาน
ท่วย	„	ทวย (ทั้งหมด)
พนม	„	ภูเข่า หมายถึงกองโต ๆ
แต่ปีแต่ญีบด้าน	ได้แก่	ปีตะสองด้าน เห็นจะ
หมายความว่าสองด้านเบย
อรัญญิก	„	เป็นคำเรียกวัด ๆ หนึ่ง
ซึ่งเวदानเรียกว่าวัด
ศพานหิน

พิน	ได้แก่	ในย่านโกต
เท้าหัวตาน	»	จนกระทั่งถึงชายทุ่ง
ค้ำบงค้ำกดอย	»	ยังเอาความไม่ได้วาระไร
เดือน	»	ร้องเพลง
หัว	»	หัวเราะ
เทียนญอม	»	ยังเอาความไม่ได้ชัด

ความในตอนท้ายเอาความได้ว่าพอดกเวตตากตาง
คืนก็มีการจุดเทียน จุดไฟ (ดอกไม้เพลิง) คนอัด
แอกันเข้าดู จนประหนึ่งว่าเมืองจะแตกแยก

ให้ตั้งเกตคำว่า “พุทธศาสน” ไม่มีสระ ๖ ที่
จริงคำนี้ ภาษาบาลีว่า พุทธศาสน์ จารึกเรียก
พุทธศาสน์ แต่ทำไมเราจึงเติม สระ ๖ ดงจน
กลายเป็น พุทธศาสนา ก็ไม่ทราบ

กลางเมืองสุโขทัยนี้มีพิหาร มีพระพุทธรูปทอง
มีพระอัฐารส มีพระพุทธรูป มีพระพุทธรูปอัน

ใหญ่ มีพระพุทธรูปอันราม มีพิหารอันใหญ่ มี
พิหารอันราม มีปู่ครู..... มีเถร มีมหาเถร

ราม - หมายความว่าขนาดคดต่าง แต่ส้มเต็ม
พระมงกุฎเกล้า ฯ ทรงแปลว่าราม

เบื้องตะวันตก เมืองสุโขทัย มีอรัญญิก พ่อขุน
รามคำแหงกระทำไอยทานแก่มหาเถร สังฆราช
ปราชเรียนจบปีฎกไตร หลวกว่าปู่ครูในเมือง
นี้ ทุกคนลุกแต่เมืองศรีธรรมราชมา ในกลาง
อรัญญิกมีพิหารอันหนึ่ง มนใหญ่สูงงามแก่กม
มีพระอัฐฐารสอันหนึ่งลุกขึ้น

หลววก - รัหัดก เป็นปราชญ์

ปู่ครู - ดมถาร หรือ อธิการ

ดุก - คำศัพท์จารย์ เซเดส แปลว่า มา แต่ใน
วรรณคดีมีคำว่า "มา" อยู่แล้ว คำว่า ดุก คงหมาย

ความว่า เดินทาง (ข้าพเจ้าสงสัยว่าจะเป็น "ตุ๊ก" คือ
 หมายความว่า บวช เพราะทางเหนือเรียกคนที่ยังไม่
 ได้บวชว่า คนดิบ ได้เบ็ดเตล็ดคำอ่านเก่า ๆ ของศิลาหลัก
 นั้นเป็น ตุ๊ก แต่เมื่อกลับไปตรวจคำอักษรในจารึก
 ปรากฏว่า เป็นตัว ด แน่ไม่ใช่ ต)

การที่ยกย่องพระภิกษุที่มาจากนครศรีธรรมราช
 ว่ารู้หลักนักปราชญ์ยิ่งกว่าภิกษุสุโขทัยนั้น เป็นความ
 จริง เพราะทางนครศรีธรรมราช และเมืองทั้ง
 หหลายในบักขัใต้ นั้น มีความเจริญมาก่อนภาคเหนือ
 ทุกประการ โดยที่บักขัใต้ได้รับอารยธรรมมาถึง
 ดื่องทาง คือ อารยธรรมในทางศิลปวิทยาการ ได้
 มาจากศรีวิชัย ซึ่งแผ่จากทางใต้ขึ้นมาสู่เหนือ และ
 อารยธรรมในทางพระพุทธศาสนา แผ่จากนครปฐม
 ลงไปทางใต้ เราทราบกันอยู่แล้วว่า ในเมืองเรา
 นั้นพระพุทธศาสนาได้แผ่ไปทางบักขัใต้ก่อนทางภาค
 เหนือ นับตั้งพันปี ฉะนั้นจึงไม่เป็นการประหลาด

อย่างไรก็ดี ที่ภิกษุนครคีรีธรรมราชจะรู้หนัก
ปราชญ์ดีกว่าทางภิกษุทางสุโขทัย

แก้ม — ที่สุด “งามแก้ม” คืองามที่สุด

เมืองตะวันออกเมืองสุโขทัย มีพิหาร มีปู่ครู
มีทะเลหลวง มีป่าหมาก ป่าพลู มีโรมันนา มีถื่น
มีถ่าน มีบ้านใหญ่บ้านเล็ก มีป่าม่วง มีป่าขาม ดู
งามดังแก้

ดังแก้ — ดังภาพเขียน, กว้างชั้นหลัง ๆ ไซ้ว่า
“ดังแก้” คือหมายความว่าเหมือนอย่างจงใจทำ

เมืองต้นนอนเมืองสุโขทัย มีตลาดปสาน มีพระ
อัญนะ มีปราสาท มีป่าหมากพร้าว ป่าหมากกลาง
มีโรมันนา มีถื่นมีถ่าน มีบ้านใหญ่บ้านเล็ก

เมืองต้นนอน — ทิศเหนือ

ปสาน — คล้ายภาษาเปอร์เซีย ว่า บาร์ซาร์ และ